

1. ПРОМОЦИЈА КЊИГЕ „НАУКА И РАЗВОЈ НАУКЕ У ЦРНОЈ ГОРИ КРОЗ ВРИЈЕМЕ” АКАДЕМИКА МИЛИЦЕ КОСТИЋ

Промоција књиге (издавач Црногорска академија наука и умјетности, 2011) одржана је у Црногорској академији наука и умјетности, 14. јуна 2013. године. О књизи су говорили: академик Бранислав Шошкић, академик Перко Вукотић, проф. др Ненад Вуковић, ванредни члан ЦАНУ, као и аутор књиге академик Милица Костић.

Бранислав ШОШКИЋ*

*Поштовани председнице Црногорске академије
наука и умјетности,
Уважене колеге и колегинице,
Чланови ЦАНУ,
Даме и господо,*

Посебно ми је задовољство да учествујем на промоцији књиге колегинице академика Милице Костић „Наука и развој науке у Црној Гори кроз вријеме”, која је објављена у нашој Академији. Тим прије што сам био у прилици да дуго пратим научни рад, научне резултате и научни успут колегинице Костић, још од времена када је она радила на Економском факултету, односно Институту за друштвено-економска истраживања у Подгорици, и када је она учествовала на југословенским макропројектима Конзорцијума економских института СФРЈ и Конзорцијума института друштвених наука СФРЈ, а затим кроз рад у научним и струковним организацијама Савеза економиста Југославије, посебно Научног друштва економиста Југославије и Академије економских наука, којима сам имао част да дуго година руководим. Њен рад се огледао у Самоуправној интересној заједници за научне дјелатности Републике Црне Горе и Савеза заједница за науку Југославије, а нарочито кроз рад у органима Црногорске академије наука и умјетности.

Академик Милица Костић је више деценија запажено присутна у економској науци и друштвеном животу Црне Горе и екс-Југославије. У том веома дугом периоду настајало је њено обимно научно дјело, у коме значајно мјесто заузимају радови из области: привредног развоја, привредног система, економске политике и

* Академик Бранислав Шошкић, ЦАНУ

друштвених дјелатности Црне Горе и Југославије. Разноврсност и бројност њених радова су импозантни, о чему свједочи библиографија њених написаних и објављених радова. Знатан број њених радова (студије и пројекти) је профилисан програмима научне институције у којој је радила. Одређени број радова је плод њене професионалне усмјерености и научне радозналости. Њени објављени научни радови су резултат исцрпног, преданог и темељитог научноистраживачког рада, праћени теоријским и одговарајућим методолошким прилазима и конкретним истраживањима.

Ова књига Милице Костић представља комплексну, прву студију о науци у Црној Гори од најранијих времена до данашњих дана, која по својим квалитативним одређењима и значају превазилази све досадашње елаборације ове проблематике у нашој средини. Она (ова књига) представља дјело од широког друштвеног интереса.

Ауторка је изложила проблематику о науци у Црној Гори и њеном развоју, у овом релативном обимном и систематизованом раду кроз одговарајуће дјелове, односно поглавља, тако да су остварени резултати анализе дати на најбољи могући начин. Читава анализа је систематизована у неколико крупних тематских подручја. Историјско-методолошким приступом изведене су адекватне констатације и елаборирања ове сложене и по много чему нетипичне научне проблематике.

Анализа је фокусирана на сљедеће комплексе питања и проблема.

Најприје је дат теоријски приступ општим питањима развоја науке, нарочито питањима која тангирају проблематику глобализације и транзицијског процеса.

Потом се, у наредна два поглавља прати развојна путања науке у Црној Гори од најранијих појава истраживачког и научног рада у Црној Гори па све до средине XX вијека.

У трећем и четвртом поглављу, која су најобимнија, и по садржају изузетно значајна, дата је анализа стања науке у Црној Гори у другој половини 20. и почетку 21. вијека, односно у тзв. периоду социјализма и транзицијском периоду (послије 1990. године).

Слиједи анализа међународне научне сарадње, а затим се дају систематизовани погледи и анализа научних истраживања (по но-

сиоцима и научним областима), чију израду су финансирали државни ресурси – органи за науку од 1970. до 2011. године.

Ваља истаћи да је одговарајућа пажња поклоњена и научноистраживачком раду у Црногорској академији наука и умјетности.

Ова студија недвосмислено говори о изванредном напору ауторке, најприје да истражи, темељно анализира и веома успјешно презентира сложену проблематику дугорочног развоја науке у Црној Гори.

Уложен је, заиста, огроман напор и ауторка може бити задовољна постигнутим резултатима, јер је остварила веома значајно научно дјело, које по обухватности и озбиљности анализе представља врло вриједан допринос научним напорима у нашој средини. Томе увелико доприноси и мукотрпно прибављена и систематизована емпирија и статистички погледи о науци и научном стваралаштву у Црној Гори у читавом претходном периоду (од најранијих дана до данас). То и чини ову књигу незаобилазном свима будућим истраживачима у области науке и развоја научноистраживачког рада у Црној Гори.

Узгред да кажем и то да тачност језичког израза и прецизност научне апаратуре у коришћењу богатих, бројних и разноврсних извора и литературе, чини садржај ове књиге веома прихватљивим за читаоце.

Објављивањем ове књиге научна публицистика у Црној Гори добила је изузетно синтетичко дјело о повоју и размаху науке и научног стваралаштва на овом простору, у сложеним, и, често, контраверзним условима различитих друштвено-економских система у дугом периоду наше прошлости и садашњости.

Због тога, као и бројних других вриједности, дјело академика Милице Костић *Наука и развој науке у Црној Гори кроз вријеме* заслужује безрезервну похвалу, подршку и надамасве честитање.

Перко ВУКОТИЋ*

Веома је изазовно узети за предмет проучавања развој науке у некој земљи, макар она била мала као наша Црна Гора и макар, као у њој, наука немала историјски дубоке коријене. Јер наука, као високоинтелектуална и веома разграната стваралачка дјелатност, веома је пространо и комплексно поље за трагање по њему, те захтијева и широк угао посматрања, остварив само кроз претходно солидно познавање предмета проучавања и додатно мукотрпно прикупљање и проучавање веома бројне и високо специјализоване литературе. Надаље, ову прву цјеловиту студију развоја научне дјелатности у Црној Гори, од првих почетака па све до 2011. године, није радио тим истраживача, што би се могло очекивати с обзиром на природу и обимност теме, већ сама ауторка, академик Милица Костић. За успјешан исход таквог, заиста храброг, индивидуалног истраживачког подухвата, академик Костић је могла да се ослони на сопствено претходно дугогодишње и богато двојако искуство: у истраживачком раду на Институту за друштвена истраживања у Подгорици и у дјеловању у органима у којима се креирала и спроводила научна политика у Црној Гори и у бившој Југославији. Све остало је морало бити дуготрајна и мукотрпна истраживачка надградња кроз више од 300 библиографских јединица научне литературе, статистичких извора и грађе установа и државних архива Црне Горе и бивше Југославије.

У ово наше доба, кад наука глобално постаје све важнија као доминантна полуга развоја људског друштва, добро је осврнути се за собом и сагледати какав је био развојни пут науке код нас и какво је објективно њено садашње стање развоја, јер на основу тога боље се могу промишљати правци њеног будућег развоја и мје-

* Академик Перко Вукотић, ЦАНУ

ре које би државна политика, не због саме науке, већ због потреба држег укупног развоја црногорског друштва, морала краткорочно и дугорочно планирати и предузимати.

Академик Милица Костић је сасвим у праву када у „Претходним напоменама” ове, своје студије каже да се истраживања развоја науке у некој земљи морају радити тако да се стање науке и тенденције њеног развоја разматрају у ширем контексту стања, кретања и промјена у друштву. Због тога је избор методологије истраживања развоја науке у Црној Гори кроз вјекове, са циљем да се не прикаже само стање науке у појединим историјским раздобљима већ и уоче и анализирају развојне тенденције и у новије вријеме научне политике, стратегије, мјере, инструменти и проблеми њеног развоја, веома сложено и осјетљиво питање, од којег битно зависи резултат и успјех истраживачког напора. Ово тим више што се наука у друштвеним системима у којима је Црна Гора била до поновног успостављања државне независности 2006. године није статистички добро пратила, посебно не преко индикатора сличних онима који се примјењују у развијеним земљама, тако да је анализа стварног стања у науци Црне Горе, до које се објективно може доћи једино кроз компарацију са развијеним земљама и земљама окружења, изузетно отежана. Зато се академик Костић морала одлучити за сложен методолошки приступ, који комбинује више различитих научних метода анализе, јер се само тако могла успјешно носити са сложеним и амбициозним циљевима предметног истраживања.

Ова обимна студија, на око 500 страна, поред уводних разматрања и закључака и прилога на крају, подијељена је у шест дјелова, од којих сваки садржи по двије или више глава, а свака глава је даље подијељена на више поглавља.

Из првог дијела студије, насловљеног „Теоријска разматрања”, издвојио бих двије генералне ауторкине оцјене, обје са стране 48, које су према мом мишљењу темељне и са којима сам у потпуности сагласан. То су, цитирам: „...научна дјелатност у Црној Гори (је) маргинализована са становишта третмана и издвајања средстава и материјалне основе за све врсте научноистраживачког рада...” и „У економској теорији давно је указано да земља која запоства развој сопствене науке и технике дугорочно сама себе осуђује на друштвени и економски регрес”.

Поглавље „Значај науке у развоју универзитета”, из овог истог дијела студије, иако у основи замишљено да се бави насловљеном темом генерално, према мом мишљењу требало је у пар основних ставова, критички и објективно, да прикаже и стање науке на универзитетима у Црној Гори, као што је то ауторка чинила у свим осталим поглављима овог дијела књиге, прелазећи са општег разматрања на оно што се у предметној области дешава у Црној Гори.

Такође сматрам да, због наслова књиге, тј. теме саме студије, питања глобалног загријавања и климатских промјена није било потребно толико детаљно третирати и издвајати у посебну, другу главу првог дијела студије, јер су се у краћем обиму могла као посебно поглавље уклопити у прву главу, чији би наслов „О неким општим питањима развоја науке”, био адекватнији за читав први дио студије од оног садашњег „Теоријска разматрања”.

Историјска вертикала развоја научноистраживачког рада у Црној Гори, од његових почетака до 2011. године, дата је у другом и трећем дијелу студије. Та вертикала Црне Горе, као што наглашава и ауторка књиге, врло је специфична у односу на све остале европске земље, јер је битно детерминисана вјековима борбе за слободу народа и изградњу сопствене државе, у условима крајњег сиромаштва и опште неразвијености због непријатељског окружења.

Милица Костић је направила сасвим логичну подјелу развоја науке у Црној Гори на два основна периода – периода индивидуалног истраживачког рада европских научника, извајаца и, у мањем броју, домаћих истраживача и периода од средине 20. вијека, када се наука у Црној Гори по први пут јавља као друштвено организован и институционализован систем.

Почеци научних истраживања у Црној Гори дешавају се тек средином 19. вијека и везани су за странце, који су то чинили самоиницијативно, руковођени личним научним интересовањем или политичко-економским интересима њихових држава. Тек нешто касније, страни научници и извајци раде истраживања и по захтјевима књаза Николе, тј. државе Црне Горе, а у циљу задовољавања потреба и перспектива њеног развоја. Што се први облици истраживачког рада у Црној Гори јављају изузетно касно и што су везани за странце, условљено је тиме што тада Црна Гора још није имала домаће интелигенције, јер се тек у то вријеме, тј. око половине 19. вијека, формирају прве основне и средње школе у тада-

шњој Црној Гори, у којој су до тада манастири били једини центри писмености и духовности. Међутим, не смије се испустити из вида, а академик Милица Костић на то упућује читаоца ове књиге, да таква ситуација није била и на свим просторима данашње Црне Горе, посебно не у Боки, гдје је у Котору радила градска јавна школа још у 13. или 14. вијеку, а одакле је и први доктор наука, Никола Маињанин или Никола Которанин, који је у 15. вијеку докторирао филозофију и теологију у Венецији.

Ауторка у овом дијелу студије констатује и наглашава чињеницу да се наука у Црној Гори уопште, а посебно и нарочито као институционализован систем, почела развијати веома касно, са вишевијекним заостатком за развијеним земљама Европе. Но ту је, према мом мишљењу, требало сажето, на једном мјесту, дати и кратак упоредни историјски преглед почетака научних и високошколских институција у Европи, у земљама наше бивше државне заједнице и код нас, да би читаоцу било још очигледније то наше огромно и застрашујуће цивилизацијско заостајање, које желимо и имамо потребу превазићи у што краћем року. Па ево да то ја овдје учиним, помињући прво незаобилазну Платонову академију у Атини из 387. године п. н. е. као прву академију и универзитет у Европи, па послје историјски врло дуге паузе појаву Универзитета у Болоњи 1088. године као првог универзитета у новом вијеку у Европи, те прве академије наука Аццадемиа деи Линцеи у Риму 1603. године, а визави њих оснивање прве основне школе у Црној Гори на Цетињу тек 1834. године, прве научне установе у Црној Гори, Огледне станице за јужне културе у Бару, тек 1937. године, првог факултета – Економског тек 1960, Универзитета 1974, Друштва за науку и умјетност Црне Горе, тј. Црногорске академије наука и умјетности тек 1971. године, тако да су нам и у нашем окружењу Југословенска академија знаности и умјетности у Загребу основана 1866. године и Универзитет у Загребу основан 1874. испредњачили читавих стотину година, а само нешто мало мање Српска краљевска академија у Београду из 1887. и Универзитет у Београду из 1905. године.

Свијест о потреби да се имају сопствене научне и високообразовне институције споро се формирала у Црној Гори, тако да се из књиге Милице Костић види да се прве иницијативе и захтјеви црногорских интелектуалаца државним органима Краљевине Срба,

Хрвата и Словенаца за оснивањем научних институција у Црној Гори јављају тек двадесетих година 20. вијека. Међутим, тада и за све вријеме трајања Краљевине Југославије, рекао бих, више је недостајало воље него средстава да се удовољи таквим захтјевима. Такво наше историјско наслеђе очигледно је добрим дијелом узрок томе да и у данашњој, модерној и независној Црној Гори још није довољно присутна свијест о значају научне дјелатности, о чему је и ауторка студије дала своју, овдје већ поменути оцјену са стране 48.

Ова студија на с старије подсјећа, а млађим читаоцима казује даје у Црној Гори најбољи период за развој науке био од 1960. до 1975. године, јер је то био период веома интензивног ширења мреже научноистраживачких организација у Црној Гори и наглог раста научноистраживачке продукције. Такође подсјећа и да је најтежи период за науку у Црној Гори било вријеме међународних санкција против СР Југославије, од 1991. до краја 1995. године. Тада, тачније у периоду 1990–1998. године, из Црне Горе је у иностранство отишло око 100 истраживача. Но и касније је настављен тренд одласка истраживача из научних установа, али овог пута у администрацију, банке, невладин сектор итд., што јасно говори о неповољном статусу науке и истраживача у Црној Гори. Студија показује и да су за вријеме СФРЈ, по становнику и по запосленом, у Црној Гори била најмања издвајања за науку, што је условило и драстично заостајање научноистраживачке дјелатности у Црној Гори, најмање развијеној републици у СФРЈ, за југословенским просјеком. То је још један примјер више познате чињенице да уколико је земља неразвијенија утолико мање схвата значај науке за њен развој и следствено мање улаже у науку.

Кад се сажето то изложи као што је учинила академик Костић на странама књиге 191–196, тек онда, чак и нама који смо судионици у науци у том периоду од 1970. године наовамо, открива се као ново, и постаје бјелодано, колико се често мијењао законски и институционални оквир организације, усмјеравања и вредновања научно-истраживачке дјелатности у Црној Гори, истина значајним дијелом и због заједничких рјешења на нивоу Југославије. То, наравно, никако није могло донијети добра научноистраживачкој дјелатности, која тражи стабилан оквир за обављање и развој, а још горе је то што се она, и поред декларативно другачијих зва-

ничних опредјељења, у пракси третирала од стране државе углавном као потрошња.

На странама књиге 266–270, у поглављу „Међународна упоређења развијености научноистраживачког рада”, јасно се показује гдје смо у научноистраживачкој дјелатности у односу на Европску унију – или забрињавајуће много заостајемо, или чак немамо ни упоредивих статистичких података. Ми то у ЦАНУ добро знамо, и изнијели смо на видјело те чињенице у нашем макропројекту „Црна Гора у 21. стољећу ^у ери компетитивности”, али је **и** потребно на то стално указивати црногорској јавности и, нарочито, креаторима политике развоја Црне Горе, који се знају заваравати уљепшаном сликом стања коју им цртају за науку надлежни органи.

У петом дијелу студије, насловљеном „Међународна научна сарадња”, дат је исцрпан преглед уговорног оквира за међународну научну сарадњу Владе Црне Горе, ЦАНУ и Универзитета, одакле се види да је тај остварени оквир изванредно широк. Међутим, ту недостаје анализа стварног коришћења тих могућности од стране црногорских научноистраживачких институција. Према мојим сазнањима, тај уговорни оквир се недовољно користи и у многим дјеловима је само формалан, без стварног садржаја, али не зато што наше научноистраживачке институције не би хтјеле и жељеле да га користе, већ због тога што оне, с обзиром на своје кадровске капацитете, истраживачку опрему и научну продукцију, тешко да могу бити релевантан партнер јаким истраживачким центрима у Европској унији и свијету. Тако је, примјера ради, у оквиру програма ФП 7, који је за наш прикључак европској научној заједници од посебног значаја, Црна Гора стартовала доста динамично, али само у програмима инфраструктурног јачања и регионалног умрежавања нашег истраживачког система, а не и у стварно истраживачким програмима јер, са врло ријетким изузецима, нијесмо у стању да радимо истраживања компетитивна онима у другим државама Европе.

У оквиру шестог дијела студије, на око 120 страна, дат је веома користан табеларни преглед 1422 научноистраживачка пројекта, који су у периоду 1970–2011. године финансирани од стране државних органа Црне Горе ресорних за науку. Надам се да су и сви елаборати овог импозантног броја пројеката сачувани и уредно похрањени, јер они чине драгоцјену збирку истраживачких подата-

ка и налаза, и могу бити добра основа за планирање и реализацију нових истраживања.

При крају књиге, у десетак страница врло садржајног текста, академик Милица Костић даје „Закључке”, у којима сублимира садржај и главне налазе студије и на основу њих, тј. синтезе суодноса развоја науке и друштва Црне Горе кроз вјекове, као и савремених глобалних изазова у науци, и новим технологијама условљених дубоких промјена у економији и људском друштву, даје добро промишљене предлоге како у Црној Гори усмјеравати даљи друштвено-економски и научни развој. Овдје бих нагласио велику истину коју она ту казује, а коју знамо да занемаримо, да због процеса глобализације”... добар дио стратешких циљева свог друштвено-економског преображаја у посттранзицијском процесу, па и циљева у области развоја науке, Црна Гора није у могућности да бира”. Ово ме бих само додао и то даје сасвим извјесно да будућност Црне Горе, уосталом као и читавог човјечанства, квалитативно није наставак њене прошлости, те да су јој за суочавање са тешко предвидљивим изазовима будућности неопходна нова знања, а нова знања доноси само наука.

За мене је основна поука из ове вриједне студије да Црна Гора мора да „трчи” брже од других да би надокнадила велико заостајање у области научноистраживачке дјелатности, и то да „трчи” у правцу који је јачањем и већим коришћењем научног и уопште интелектуалног потенцијала најсигурније води убрзаном развоју заснованом на знању. Но тај најбољи правац развоја научноистраживачке дјелатности у Црној Гори није лако ни одредити ни стратешки осмислити, а камоли реализовати брзином која је одговарајућа потребама развоја Црне Горе, конкурентног са другим развијенијим земљама.

Књига академика Милице Костић, коју данас овдје у ЦАНУ, која је њен издавач, приказујемо, прва је цјеловита студија о развоју науке у Црној Гори и као такву могуће је новим истраживањима продубљивати и надограђивати у многим правцима. Честитајући ауторки на овом значајном дјелу, желим да искажем и своје очекивања да ће она наставити своја истраживања о стању и перспективама научноистраживачке дјелатности у Црној Гори и ускоро нас поново обрадовати неком својом новом књигом из те области.

Ненад ВУКОВИЋ*

Велика је част говорити о књизи, говорити у Академији наука и умјетности; част, одговорност и стрепња; поготово говорити о књизи о науци, о науци у Црној Гори. (Земљи људи незаситих кад је ријеч о човјековом стваралаштву.) Данас говоримо о књизи угледног аутора академика Милице Костић.

Осјећам част, осјећам и захвалност, поштовани предсједниче Црногорске академије наука и умјетности, поштовани чланови Академије, поштовани скупе, што сам позван да говорим о књизи која се данас свечано промовише, управо да изразим своја осјећања, осјећања која се, прије свега, стварају читајући и размишљајући о аутору и о његову дјелу.

Промоције су увијек у знаку емоција. Ни овом приликом не бјезимо од емоција! Емоције су знак поштовања и искрености!

Ријечи академика Драгана Вукчевића увеле су нас у промоцију књиге академика Милице Костић: *Наука и развој науке у Црној Гори кроз вјекове*. Досад су говорили угледни академици Вукчевић, Шошкић, Вукотић. Ваља нам говорити! Ваља нама *и*ро ријеке – рекао би Мак Диздар. Ваља и мени про те велике ријеке! Ваља нешто рећи! Донекле се могло претпоставити, припремајући се за ову промоцију, о чему ће говорити моји претходници, уважени академици.

Књигу је ауторка систематизовала у шест поглавља.

Први дио почиње начелним теоретским разматрањима (увод), даље се разматрају нови изазови за науку и образовање, глобална кретања и силе немјерљиве – какве су климатске промјене и глобално загријавање; и које су ту обавезе науке. Опште је и наше, опште је и наш проблем.

* Проф. др Ненад Вуковић, ванредни члан ЦАНУ

У *Друјом дијелу* говори се о историјској вертикали, развоју научноистраживачког рада у Црној Гори од „најранијих дана до средине 20. вијека” (до 1918. године и између два свјетска рата).

Трећи дио посвећен је развоју науке у социјалистичком систему, првој деценији транзиције и даљи процеси. Као и који су резултати.

У *Четвртој дијелу* ауторка се бави реализацијом програма научних истраживања од 1970. до 2011. године.

У *Петом дијелу* обрађена је међународна научна сарадња (институционални оквир, научна истраживања у међународној сарадњи).

Шести дио је посвећен научноистраживачким пројектима (као слици развоја) финансираним од стране државних органа у периоду од 1970. до 2011. Посебно су обрађени научноистраживачки пројекти Црногорске академије наука и умјетности од 1994. до 2011.

На крају су *Прилози* који садрже копије значајних докумената о оснивањима научних и високошколских установа, податке о научној дијаспори, табеларне прегледе, регистре личних имена и институција. Све је смјештено на 514 страна. Књигу можемо да доживимо и као оријентир: Куда да се упутимо у трагању за оним што нас интересује у научној синхронији и дијахронији Црне Горе, у поједим научним областима.

Утисак се брзо стиче да је наш аутор, радећи ову књигу, стварао и оригинално научно дјело, оригинално по много чему. Читајући јавља се и латинска пословица *Фити фабрицандо фабер* (Ковач постаје ковањем). Осјећа се то темељито ковање, морал, достојанство и одговорност научника.

Некад се у социјалистичким земљама Карл Маркс наглашено истицао као примјер научне савјести (ни данас га његови Њемци не заобилазе!). Познато је да је прочитао преко 1500 књига да би прикупио податке за *Капитал*. И кад је дјело било довршено, готово, „сазнао је да је изишла из штампе једна књига о неком економском питању и, премда од тог дјела није очекивао ништа битније, замолио је Енгелса да му набави ту књигу: „Моја ми теоријска савјест не допушта да пишем даље док се не упознам с њоме” – нагласио је Маркс.

У овој опсежној књизи и искусном научнику нимало није било лако успоставити јединство, кохерентност (склад), адекватно истицање, оригиналност, правилно расуђивање, истаћи адекватне при-

мјере. И стилски све обликовати. Наш аутор је све постигао, постигао све оно што је својтвено добром научном раду (без обзира на струку!). Овдје је јасна инвенција која доприноси рјешењу постављеног проблема, јасна композиција (распоред грађе).

Ако бисмо слиједили неке теорије о читању дјела, кренули бисмо од дјела, кроз дјело, и до аутора. Вјероватно сам тим путем ишао читајући ову књигу. Али, на свечаним скуповима, какве су промоције, намеће се жеља да се слушаоцима на почетку нешто каже о аутору, чули смо оно што је за прву информацију битно, али томе треба додати и оно што је у темељима човјека, можда, најбитније, поготово за нас у Црној Гори – генетску вертикалу.

За академика Милицу Костић (из братства Пејовића са Његуша) не важе Давичови стихови: *Нијин сам од ића, ни од коленовића*, она је ницала и стасавала у братству оних што су вијековима себе уграђивали у темеље Црне Горе: чувени ратници и перјаници; међу првим су интелектуацима у Црној Гори (учитељи, свештеници, ботаничари, поморски официри, конзули).

И у оваквим приликама треба се подсјећати. Поготово кад је ријеч о доприносу о научној вертикали у Црној Гори. Ово подсјећање схватам као илустрацију књиге и њену потврду. Одавно на овим просторима знано је *septem artes liberales*. Знано се за *trivium* и *quadrivium*. Подсјећам на линију – вертикалу, бар у неколико пасова, академика Милице Костић:

Предак, прадед протојереј Саво Пејовић, уз Његошев благослов и другу помоћ школован је у Манастиру Савина, и Његош га је рукоположио за протојереја у Цетињском манастиру. Друговали су. Испуњавајући Владичин аманет држао је опијело на Његошевој сахрани. Одржавао је у Капелу на Ловћену и у њој служио Божју службу.

(Двјесџа је јодина од Њејошева рођења, и сваки је моменати за свечано изјоварање јој имена. Овом јриликом јоседно.)

Син Савов Ђуро Пејовић, протојереј и учитељ, наставио је да достојанствено корача племенитим путевима предака; од оца је наслиједио крст и књигу, а и да сваке године на Петровдан „држи Богослужење, а иза службе парастос за блажени покој душе Блаженочившег Митрополита и Господара Петра дугог”, старао се и о припреми „паљења свјетла на врху Ловћена...”

Од двије прве Црногорке – учитељице, једна је Савова кћер Милица Пејовић-Дедовић (име које с поносом баштини наша Ми-

лица), једна је од 13 првоуписаних у Дјевојачки институт на Цетињу 1869. Милица Савова била је прва барска учитељица, учитељица и утемељивач Ђевојачке основне школе – на њу, и на оно шта је урадила за црногорску културу, данас подсјећа назив барске улице у центру града: *Улица учитељице Милице Пејовић-Дедовић* и гроб у порти православне цркве Свети Никола у Старом Бару.

Други је Савов син Крсто Пејовић, први црногорски ботаничар, европског ранга ботаничар; 40 година је сарађивао са Јозефом Рохленом, тај европски научник оставио је трајно сјећање на научника и пријатеља, у три варијетета биљака, назвавши их по Крсту Пејовићу – *Пејовицији*. Замашан је и за европска мјерила Крстов рад: сакупио је на просторима Црне Горе и препарирао преко 300 биљака. Пошта Црне Горе издала је (2012) пригодну марку *Цвијећ Пејовић – Scabiosa Ochroleuca var Pejovicii*, поводом 150 година од његова рођења.

Даље, Вуко Пејовић је први поморски официр, школован у Трсту и Русији, он и Крсто Мартиновић довели су из Русије први црногорски брод „Јарослав”.

О Пејовићима свједоче бројна сачувана одликовања и документа – што ће се видјети и из књиге (у штампи је) *Братство Пејовића са Њеђуша – Ојранак њројојереја Сава Пејовића* и спомен дома Братства Пејовића на Његушима (отвореног 2009).

Не би ваљало не истаћи још један податак – а то је коме је књига посвећена?! Академик Милица Костић мајка је два црногорска млада научника, научника XXI вијека Татјане и Маје (помијешана крв са Костићима). Њима је ова књига посвећана.

Овим подсјећањима надам се да сам додатно изазвао вашу позорност и обогатио вашу представу о овој књизи и њеном аутору.

Само научник великог знања, ширине, посебне храбрости и методолошке темељитости могао се одважити да напише књигу ове врсте. То је могла црногорска одива, у овом случају одива Пејовића (добро нам је знано, а, нажалост, неизучено, шта су у стању црногорске одиве).

И даље смо у емоцијама!

Од када знам Милицу Костић, њен рад и њену породичну и духовну вертикалу, стално се потврђује радовање, радовање какво доноси и ова књига!

Милица КОСТИЋ*

*Поштовани Предсједниче ЦАНУ,
Уважене колеге академици,
Драги пријатељи и поштоваоци књије,*

Задовољство ми је да вас све срдечно поздравим. Свима изражавам топлу захвалност што сте својим присуством показали интелектуалну радозналост за промоцију моје нове књиге: *Наука и развој науке у Црној Гори кроз вријеме*.

Срдачну захвалност изражавам издавачу књиге – Црногорској академији наука и умјетности, која ме овом књигом успјешно представља научној и широј културној јавности. Захвалност дугујем секретару Одјељења друштвених наука, колеги академику Драгану Вукчевићу на уводној ријечи о мени и моме научном и друштвеном раду, посебно о научном раду у Академији.

Посебно сам захвална колегама: академику Браниславу Шошкићу, ранијем предсједнику Црногорске академије наука и умјетности и једном од рецензена књиге, академику Перку Вуковићу са којим сам дуго времена успјешно сарађивала у Самоуправној интересној заједници *φ* за научне дјелатности Црне Горе и проф. др *Ненаду Вуковићу*, ванредном члану Црногорске академије наука и умјетности и директору Института за језик и књижевност „Петар II Петровић Његош” који су бираним ријечима говорили о књизи на овом импозантном скупу.

Прилика је да се захвалим колегама и пријатељима књиге: научном савјетнику др Смиљани Ђуровић, др Вукајлу Глушчевићу, доц. др Мирославу Додеровићу, доц. др Драгици Мијановић, господину Срђану Пејовићу, госпођи мр Вери Ђукановић, књижев-

* Академик Милица Костић, ЦАНУ

ном критичару и новинару госпођи Јованки Вукановић, новинарима господину Илији Јовићевићу и госпођи Шерифи Бегзић и другима који су објавили приказе моје књиге у седам часописа, као и два приказа у дневним новинама и један у „Просвјетном раду”.

Иако је ово пригодни и свечани тренутак користим прилику да и сада, као раније, (од 16. октобра 2011. године) у знак поштовања и пијетета, изразим велико жаљење због смрти колеге и пријатеља академика Мирчете Ђуровића, ранијег предсједника Црногорске академије наука и умјетности, који је био један од рецензената ове књиге. Због његове изненадне смрти и моје академске бесједе у ЦАНУ, 3. јула 2012. године, која је посвећена њему и његовом научном доприносу развоју економске науке у Црној Гори, промоција ове књиге није одржана прошле године, него сада.

Драге колеге и пријатељи,

овојгодној ситуацији и свечаном тренутку било би сувишно да као аутор говорим о мојој књизи. Сматрам да не би било умјесно да понављам већ речено о садржају књиге о науци и развоју науке у Црној Гори у давно прошлом, прошлом и овом времену, односно о њеном развоју у различитим друштвеним системима; са системског и развојног аспекта. Рачунам да су изговорени вриједносни судови о овој књизи које смо чули изнијети искрено и научно одговорно пред стручном, научном и културном јавношћу. Компетентни рецензенти, промотери и колеге који су приказали књигу (у часописима, дневној штампи, ревији) потврдили су да сам смогла храбрости да се посветим истраживању овако сложене проблематике, резултате истраживања систематизујем, урадим њихову научноистраживачку анализу и представим је у књизи на адекватан начин. Цијеним све то као признање моме досадашњем раду и подстицај за научноистраживачки рад у будућем периоду. На томе им топло захваљујем.

Истовремено цијеним да сам се резултатима истраживања који су дати у књизи аргументовано *суйројстшавила* гледањима неких појединаца који тврде да се у минулом периоду недавне прошлости у Црној Гори у области научних истраживања ништа није постигло, већ да све почиње од садашњег времена.

Наведено ме обавезује и да изнесем основни *мојив* мога одређења што сам, у оквиру Програма научноистраживачког рада Црногорске академије наука и умјетности, радила пројекат *Развој*

науке у Црној Гори – *дујорочне тенденције* из којег су најзначајнији резултати садржани у књизи која је данас промовисана.

Бављење научним радом отворило ми је видике непознатог, новог, усмјеравало ми је истраживачки пут у области науке и ширило сазнајне видике широких размјера, посебно развоја науке и технологије и промјена на глобалном плану. Једноставно речено: трасирало је пут ка стицању нових знања. То се поклапало и сада се поклапа са мојим убјеђењем: да је знање услов за напредак и просперитет друштва, да свијет знања рађа вриједности, а да „Наука није илузија, али би велика илузија била тражити истину гдје друго него у науци” (Фројд).

Током дугог рада научноистраживачка радозналост и инвентивност су ме усмјеравале и да, у склопу проучавања укупног развоја Црне Горе у *минулом и овом времену*, истражујем, детаљније и у континуитету проучавам литературу и изворе о резултатима индивидуалног и институционалног из наслова науке и научне дјелатности. Жељела сам да сазнам о првим писаним траговима, научном доприносу научника-странаца, посебно европских научника, извањаца и стваралаца из Црне Горе. И више од тога, сматрала сам да ми је то *обавеза*, пошто сам се читави радни вијек бавила и сада се активно бавим научним радом. Уз то, уз рад у научној институцији, дуго времена сам радила и у органима за научне дјелатности Црне Горе и екс-Југославије, те сам као судионик имала прилику да се боље упознам са институционалним оквирима за научну дјелатност и укупним резултатима у појединим периодима. То ме мотивисало да, колико је могуће, о томе остану аргументи у писаној форми, јер сада све више млађе генерације дају предност новим, савременим облицима чувања докумената и грађе.

У XXI вијеку, времену брзих и свакодневних промјена на глобалном нивоу, које се одражавају на све, Црна Гора као и друге државе, друштво и појединци не могу бити ван тога. Отуда наука треба да добија све значајније мјесто у скали развојних приоритета. Свакако да ће то бити приоритети: *наука овој доба и будућеј времена*, као императив времена и обавеза Црне Горе када постане чланица Европске уније. При томе, не смије се заборавити оно што је у прошлости стварано у систему образовања, научним истраживањима и у култури, јер то је и биће наша препознатљивост и када Црна Гора буде дио велике европске породице.

Приступајући писању ове слојевите књиге, тежила сам да, са системског и развојног аспекта, аргументовано и у најсажетијој форми, прикажем резултате истраживања из појединих научних области у развојним етапама и различитим друштвеним системима. Ово сам сматрала нужним јер у савременим условима, времену развоја информационо-комуникационих технологија и економске кризе, све више је изражена и криза класичне књиге коју је утемелила Гутенбергова цивилизација.

Не припада мени да цијеним колико је ова књига, коју предајем научној и широј културној јавности, одговорила на постављене циљеве и у којој мјери је дала одговор на одређена питања. Прави суд о томе даће њени корисници: појединци и институције. Оно што ја могу да кажем јесте да сам уложила велики и мукотрпни рад у дугом периоду и да књига представља мој скромни прилог проучавању развоја науке и научне дјелатности у Црној Гори. Мислим да сам овом књигом одужила дуг према бројним генерацијама и појединцима који су радили и стварали у различитим условима и временима, а који су били готово заборављени.

Недвосмислено могу рећи да је ова моја нова књига (о развоју науке у Црној Гори од првих писаних трагова до данас) истовремено и књига стваралаца више генерација, од којих ће се многе колеге савременици, међу којима и извјесан број присутних на овој промоцији, препознати и кроз ретроспективни преглед и анализу истраживања од 1970. до 2011. године (1.422 пројекта), на којима су радили или сада раде.

На крају: Још једном изражавам захвалност свима који су допринијели организацији ове свечаности. Особиту захвалност дугујем уваженим колегама који су бираним ријечима говорили о књизи.

Захвалност дугујем мојој породици која има разумијевање за мој научни рад и која ми је подршка у сваком погледу.

Захваљујем свима вама који сте се одазвали позиву Академије да присуствујете овом скупу.

Хвала представницима медија који ће пропратити ову промоцију. Хвала вам што сте ме саслушали!